

Slepnoucí zrcadla (výloh)

Od začátku jsem si plánoval, jak se tomu vyhnu, jak zrovna tento text nebudu muset psát. Ale není vyhnutí. Nechce jej napsat nikdo jiný, nikdo se k tomu nekrologu nemá. Psát nekrology... Napsal jsem text, který byl obžalobou nekulturní současnosti. Ale byl blbý.

Začínám znova, ale není to lepší. Chce to čas. Sžít se s novou situací, pocitem prázdna, které zbývá po mizení oblíbených lidí a věcí. Stojím na chodníku a známé dveře jsou zavřené. Zvoním. Nakonec musím bočním vchodem. Ještě tu můžeme být, ale stejně jsme tu už cizí.

Zrcadla stárnou a slepnou pomalu. Jasně obrazy v nich nejprve ztrácí lesk, až nakonec zšednou zcela. Přichází to pomalu a plíživě, celá léta. Stejně jako pozorování jednoho zániku, které trvalo patnáct dvacet let. A asi možná i o trochu víc. První léta bohatá nejprve vystřídala léta chudší. A následně ta chudá. Lidí postupně přicházelo míň a odnášeli si méně knih. Bylo zřejmé, že jednou to přijde.

Ale pak je tu ta chvíle, kdy se knížky nejprve stěhují do krabic, přepravek a na palety. Prázdných regálů přibývá, až je prázdno všude. Teprve pak to doléhá ve své plné tíži jako ozvěna mezi prázdnými stěnami. Přece jen víc než dvacet let nejde lehce odhodit. Kolik knih jsem si odsud domů přinesl. Ale je to tak, oblíbené knihkupectví skončilo.

Knihkupectví tady i v okolních městech jsou. Obešel jsem je teď všechny. Ale jen se tu nepotkávám s knihami, se kterými bych se potkávat chtěl. Žádná poezie, náročnější beletrie, filozofie. A nepotkávám se tak ani s jejich čtenáři. Jen čtivo, učebnice. Mám to mít někomu za zlé? Prostě jen ta náhrada v blízkém okolí není. Až někde ve Zlíně, Kroměříži, Ostravě, Olomouci...

Obraz východní periferie.

Ale naštěstí jsme v jiné situaci než před několika lety. Ke knihám je zdánlivě blízko – jen pár kliků. Ale zároveň tak strašlivě daleko, když je nelze nejdřív ohmatat, polaskat se s nimi.

Knihy nezmizely. Vášeň pro ně a literaturu také ne. Co zmizelo, je místo. Místo setkávání, náhod. Místo, kde jste mohli získat i *Texty*. Místo, které prozatím zmizelo bez náhrady. Rozhodilo nás to a vypadli jsme z rytmu. Možná už žádný nebyl, možná nějaký najdeme.

Pavel Kotrla

Obsah:

úvodník

Pavel Kotrla: Slepoucí zrcadla (výloh)___2

próza

Ivo Kaleta: * * * ___4_5

Zdeněk Lysý: Vole, vole, já se úplně třepu...
___5_8

Dušan Šutarík: * * * ___14_15

poezie

Zeno Kaprál: * * * ___9_10

Jakub Koumar: * * * ___10_11

Jan Stanislav: * * * ___12

Zdeněk Král: * * * ___15

Jiří Červenka: * * * ___24_25

Petr Mezihorák: * * * ___25_26

překlad

Jean Toomer: * * * ___13

Mónika Mesterházi: * * * ___21_23

rozhovor

Martin Lukáš: „Sedm let s Ladislavem Fuksem“ (rozhovor s Erikem Gilkem) ___16_20

recenze

Michèle Baladránová: Otázka
k zamyšlení___26_28

Adéla Hazuchová: Vidí ho všichni, ale
vnímá jen málokdo. Co je to?___28_30

Petr Odehnal: Snůška tmy___30_31

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla

Bystřička 267

756 24

<http://kotrla.com>

pavel@kotrla.com

Dalibor Malina

Dolní náměstí 344

755 01 Vsetín

tel.: 571 419 531

knihkup@vsnet.cz

TEXTY, literární čtvrtletník, číslo 63, ročník XVIII.,
šéfredaktor: Pavel Kotrla, vydavatel: Dalibor Malina,
redakce: Jiří Hrabal, Jakub Chrobák, René Kočík,
Dalibor Malina, Martin Škabraha, Martin Lukáš;
redakční rada: Jakub Grombíř, Tomáš Vašut;
registrace MK ČR E 13264, ISSN 1804-977X
internetová adresa: <http://casopis-texty.cz>

Nevyžádané texty nevracíme ani nelektorujeme.

IVO KALETA

* * *

Říká se, že mnozí muži rozpoznají parfém, kterým se voněla jejich první dívka, ještě po desítkách let. Já také, jenže to, co mi utkvělo v paměti, nebyl dívčí parfém, ale vůně citrónového WC deodorantu, která se na nás snášela v podobě aerosolového deště sobotu co sobotu v maličké sklepní místnosti, kterou naši otcové přebudovali v dětské kino. Popravdě to byl tak trochu klub asertivního diváka, protože proniknout na promítání nebylo snadné. Na pětadvacet míst na oprýskaných lavicích se muselo ve dvou směnách vejít po šedesáti platících divácích a ty bylo potřeba vyselektovat asi ze dvou stovek žadonicích dětí, které se tísnily na schodech vedoucích do malé vybetonované jámy před dveře zábavního ráje. Samozřejmě, že se naši chytráci, kteří se tiskli ke dveřím kina už hodinu před představením, doufajíce, že si tak zajistí přednostní právo na vstupenku, ale to byla veskrze naivní taktika. Jednak bylo kino NAŠE, protože bylo v NAŠEM domě a pan promítač byl tím pádem NÁŠ tatínek, který promítá především pro SVÉ děti a ostatní diváky trpí jen díky naší nekonečné velkorysosti, která však má své meze a která se může, ty smrade z Robinsonky, změnit mrknutím oka v doživotní zákaz vstupu! Pokud se našel někdo tak otrlý, že ignoroval naše slovní argumenty, nezbývalo než ho zahnat z výšky chodníku plivanci a kopanci.

Stávalo se, že se někdo z privilegovaných opozdil. Tehdy už byl prostor přede dveřmi a na schodech beznadějně vyplněn masou ječících diváků, kterými nebylo možné proniknout jinak, než přelézt zábradlí nad jejich hlavami a pak skočit do toho kotle těl co nejbliž vstupním dveřím. Z humanitárních důvodů jsme zásadně neskákali po nohou, ale na plocho, aby váha dopadu byla rozdělena na větší počet hlav a ramenou.

Po půlhodině se dveře pootevřely a škvírou se začali tlačit první diváci. Když jsme odevzdali žluté plechovce od čokolády Zora svou dvoukorunu, mohli jsme se konečně usadit na lavicích, mnohdy ve dvou vrstvách, ostatní na zemi. Za netrpělivého vyhlížení začátku produkce byl v nevětrané místnosti spotřebován poslední zbytek dýchatelného vzduchu. Napětí v sále houstlo každou

další nekonečnou minutou. Vysvobození z té trýzně přicházelo v podobě blondátého podsaditého promítače v bílé sváteční košili a úzké černé kravatě, který na znamení, že představení začíná, zvedl nad hlavu bílou plechovku citronového deodorantu, zamířil ke stropu a za nadšeného povzbuzování obecenstva stříkal a stříkal, dokud na nás celý obsah nevystříkal. Teprve pak odešel do zákulisí a do chrchlání a kuckání dusících se dětí se vmísil klapot promítacího přístroje a malým vysekaným otvorem v zadní stěně prokmitly do sálu první záblesky zaváděcího filmu, který tisíckrát zlomen a zohýbán klesajícími mračny deodorantu postupně zaostřil na plátno, kde z bledého podkladu nejprve vystoupaly mořské vlny a z nich zase okatý mladík v opalizující jednodílné kombinézce. Byl to člověk-obojživelník. Dílo svého otce, sovětského génia, který synovi vyjmul polovinu plic a na uprázdněné místo voperoval žábry, aby mohl dýchat na souši i pod vodou. Nedozvědět se o něm v USA, mohl se oženit a být zvěstovatelem socialismu v oceánech, takto však skončil, uvězněn agenty zbrojařských koncernů, v rezavém sudu plném špinavé vody, kde mu absencí vzdušného kyslíku odumřela plíce, a tak – byť vposledku osvobozen – musel odejít do moře, pryč od své milé, mezi murény, kraby a ústřice, pryč ze smrtící atmosféry souše, kterými se jeho žábra zalykala... Doprovázel jsem ho slzami, dokud jeho třpytivá čepička ve tvaru ohlého kokonu nezmizela definitivně pod hladinou, a při tom jsem sípavě nasával anaerobní citronovou směs do svých zmutovaných plic, jež mi voperovala dychtivá zvědavost a která, zdá se, dlouhodobou nepřítomností ve sklepním kině již odumřela.

ZDENĚK LYSÝ

Vole, vole, já se úplně třepu...

Můj veterinární obvod tvořily v Alžírsku hlavně osady a oázy na Sahaře, čemuž jsem se musel rychle přizpůsobit. Brzy jsem pochopil, že moje stará Škoda 110 nebude pro písek, kamení, prach a duny to pravé vozidlo a na své první dovolené jsem si, tehdy v Západním Německu, koupil ojetou Ladu Nivu a tento ruský „samochoď“ se v poušti osvědčil

na jedničku. Tedy až poté, co jsem jeho výbavu doplnil vyprošťovacími nájezdy z hliníku (takzvanými romelovými saněmi) a nezbytnými kanystry s vodou a benzínem. Na poušti byly benzínové stanice rozmístěny velmi chaoticky a vyrazit na cesty bez vody a benzínu obvykle znamenalo přivolat na sebe velmi nudné dobrodružství, sestávající z dlouhých hodin sezení ve stínu auta a čekání, kdy už, krucinál, někdo pojede kolem a vezme vás k nejbližší pumpě.

Kromě obstarání pouštního vozidla jsem také pilně pracoval na svých dorozumívacích schopnostech. Díky učebnici arabštiny své dcery (chodila do školy s místními dětmi a učila se arabsky a francouzsky) mi psaná arabština přestávala připomínat čajové lístky rozsypané na papíře a začínala dávat smysl. Mluvený francouzsko-arabský slang, kterým se se mnou snažili dorozumět domorodci, jsem se učil přímo v praxi metodou pokus – omyl.

Za pár týdnů už jsem se s Araby jakž takž domluvil a nepotřeboval překladatele, naopak místní trottoir téléphone mne zpopularizoval natolik, že jsem sám provázel přijíždějící či projíždějící cizince a tlumočil jim.

Tottoir téléphone neboli chodníkový telefon, jak tento jev nazývají Francouzi, byl záhadný komunikační způsob, se kterým jsem se tehdy v Africe setkal a který jsem dodnes nepochopil.

Když jsem ráno vyrážel do osady vzdálené čtyřicet kilometrů, třeba nakoupit, stačilo, abych se o tom komukoliv z místních Arabů zmínil a sotva jsem dojel do vzdáleného obchodu, přivítali mne slovy:

„Dobrý den, doktore, už vás čekáme. To jste se ještě cestou někde stavil, že vám to trvalo tak dlouho?“

A to bylo na začátku osmdesátých let, mobily neexistovaly, pouští nevedly telefonní dráty, vysílačky měli jenom vojáci... No prostě záhada. Chodníkový telefon... Díky tomuto záhadnému přenosu informací se každý cizinec, který dorazil do naší oblasti a potřeboval průvodce či překladatele, o mně brzy dozvěděl.

Provázel jsem naše i cizí experty, kteří tehdy přijížděli pomoci alžírské republice s rozvojem ekonomiky, po nádherných místech, jaké dokáže vytvořit jen severní Afrika. Prohlíželi jsme si prehistorické kresby v jeskyních, antické a středověké zříceniny, nádherné

skalní útvary všeho druhu, oázy plné palem, nedozírné písečné duny Sahary...

Alžírsko bylo a jistě stále je krásná země, ale v turistických průvodcích o tom tehdy nebyla ani zmínka. A místní obyvatelé je také příliš nepropagovali. Byli ochotni ukázat místní zajímavosti jen tomu, kdo se jim líbil. Občas mi svým chováním připomínali malé děti.

Kdykoliv jsem někam přijel se skupinou cizinců, obklopil nás dav dětí a výrostků, všichni pokřikovali, smáli se a chtěli si s námi povídat. Nedokázali pochopit, že někteří cizinci, kteří měli za úkol přivést jejich zemi „na cestu pokroku a prosperity“, neuměli francouzsky. V Alžírsku se v té době učily francouzsky děti od první třídy, což byl pozůstatek z dob, kdy bylo Alžírsko francouzskou kolonií a pro Alžířany byla francouzština natolik obvyklým dorozumívacím prostředkem, že vůbec nechápali, jak ji může někdo neumět. Zvláště když má působit v jejich zemi. (Což mi bylo taky divné, ale i takoví experti ze socialistických zemí sem čas od času přijeli.)

Pokud někdo mluvil málo nebo zkomoleně, arabští výrostci si z něj dělali legraci, pokřikovali na něj, opakovali jeho slova a věty, no prostě, dělali takovému člověku ze života peklo.

Jejich chování značně dráždilo jednoho mého krajana, který nějakým záhadným způsobem získal práci v Alžírsku, aniž tomu odpovídaly jeho jazykové znalosti, a se kterým jsem se setkal při výletu k oáze Ouargla. Až se mi nad ním svíralo srdce lítostí, když jsem pozoroval, jak vztekle reaguje na mládež, která hlasitě a s posměchem opakovala jeho zkomolené výrazy.

Kvůli své jazykové nevybavenosti si brzy k domorodému obyvatelstvu vypěstoval averzi, kterou dával najevo tak, že pokaždé, když byl nucen na nějakého Araba promluvit, končil své sdělení slovem „vole“, popřípadě přitvrdil: „Co čumíš, vole...“

Očividně se mu ulevilo, když jsme se všichni skryli před dotěrnými výrostky v malé zaprášené kavárně.

Kavárny byly v každé sebemenší osadě. Scházeli se v ní jen dospělí muži, ženy a děti měly vstup zakázán. Přesto, a to mne vždycky pobavilo, jsem i v té nejzapadlejší kavárně nacházel toalety nejen pro muže, ale i pro ženy.

V této kavárně nás bylo šest cizinců a pár zamklých mužů v turbanech. Většina malých

kaváren byla tehdy bez obsluhy, takže každý z nás si šel pro svou kávu k baru sám. Pět z nás si dalo černou kávu, protože v Alžírsku tehdy dokázali za spartánských podmínek připravit tu nejlahodnější kávu na světě. Kam se na ni hrabalo italské presso!

Arabové kávu servírují do miniaturních skleniček, takže nikomu z nás jedna nestačila a chodili jsme k baru opakovaně.

Všichni jsme si vychutnávali kávu černou, jen krajan, co měl problémy s francouzštinou, smutně hleděl do kávy s mlékem.

„Máš radši bílou kávu?“ zeptal jsem se.

„Ne,“ řekl nakvašeně. „Objednal jsem si stejnou kávu jako vy a ten vůl,“ kývl hlavou k baristovi, „mi vždycky podá tuhle mléčnou žbryndu,“ stěžoval si nešťastně.

„A jak si objednáváš?“ pídil jsem se po důvodech jeho kávového neúspěchu.

„No jak asi, prostě řeknu kafe!“

„No tak na tom není moc co zkazit,“ uznal jsem. „Víš co? Pojd' si objednat ještě jednou, já půjdu s tebou.“

Došli jsme k baru a já čekal.

„Kafe, vole!“ řekl můj společník se svou typickou zdvořilostí.

Barman kývl hlavou, nalil z konvice trochu kávy a až po okraj ji dolil mlékem.

„Vidíš to?“ krajan se na mne vítězoslavně podíval. „Dělají mi to schválně!“

„Nedělají,“ zavrtěl jsem hlavou. „Dal ti kafe s mlékem, protože sis objednal kafe s mlékem.“

„No to jsem si teda...“

„Ale ano. Víš, jak se řekne káva s mlékem?“ zeptal jsem se. Zavrtěl hlavou.

„Café au lait (čti kafé o le). A ty jsi mu řekl: kafe, vole. A on slyšel: kafé o le. Tak ti ho dal, vo...“ Zbytek slova jsem spolkl, neb jsem slušně vychovaný člověk, ale ze všech těch volů se mi už skoro dělaly mžitky před očima.

Nedávno jsem si na toho nešťastníka vzpomněl, když jsem ve zprávách slyšel výroky našeho bývalého pana premiéra, erudovaně rozebírajícího s kolegy z vlády svou možnou účast na pohřbu Nelsona Mandely: „Ty vole, já se úplně třepu, co mi dají... Ty vole, to je dálka jako prase... Ty vole, kdo to zaplatí... Tak to je v prdeli...“

„Tak tenhle by si v Alžírsku černou kávu taky neobjednal,“ napadlo mne a dal jsem se do smíchu.

ZENO KAPRÁL

Identky

Láska a Smrt jsou z vrhu dvojčat.
Učená společnost to ví.
Jednu bez druhé nelze potkat,
mají společné měsíčky.

Mimikry svedou s potěšením,
když vymění si střeвиčky
a vyťukávají do dláždění
grif osudové přesmyčky.

Nevíme čím je osloviti.
Své atributy skrývají
v šustotu sukni, kterým city
až do spodniček utají.

Láska je trošku hubatější,
Smrt ale taky řeči vede.
Glosují rády věci vnější,
v kostele klečí vedle sebe.

Ani tam není k rozeznání.
která je která. Zleva? Zprava?
Kde vězí osten? Nechej ptaní!
Kněz němým požehnání dává.

Kaštany

Nabádá podzim slunce maní
hřát ve znamení Vah.
Poklidit balast nemám stání.
Z řemdihů na mě padá strach.

Skvadra jírovců postupuje
kostnatou alejí
a severák co do ní duje
od Baltu studí déjã vu.

Lepší si hovět v teple píce,
na kahánku-li máš.
Nevynášet nach do vichřice,
když už jen bliká, skomírá.

Ujasnění

Jako by mi to neříkali,
ještě než ukolébané dětství
zastlal jsem peřinou zapomnění.

Jako by ptáček z větve stromu
promluvil ke mně lidským hlasem
a přísný kustod dějepravy
nakuckal hotentotské astma
do rozvážné mise mentora
se slavíkem v krku. Tak uvěřil
důvěrnému spiklenectví se mnou,
že neodolal významně mrknout
skleněným okem zručně vsazeným
do očnice mravních naučení.

Já dodnes vnímám jeho sako
z poválečné dřevité vlny.
Už sama představa mě škrabala,
až jsem se neposedně ošil.
To od té doby nedbám pokynů
a nedůvěřuju náhražkám.
Vás však zaklínám trpělivostí.

JAKUB KOUMAR

Autobusy

mám okna poškrábaná od větví
rýhy třpytí se
sterilním světlem z ledničky
když rozklepávám vejce
a mařím
dávno zmařené

pod oknem noční linka
rozehrává nekonečnou repetici

brzda – píсты – pípání dveří

je půlnoc
autobusy jezdí pozpátku

Paprsky

Cítím
jak se krovky
uzavírají
proudu světel

Cítím
a nechápu...

příchuť zapalovačů

Unavená

únavou halím oči
když rozhlížím se

do prázdna

uprostřed
jazykolamu

ve slovech kolem
tolik světa
až je to na zbláznění

usínám v odrazu cizího stínu

Patníky

minuty prázdného ticha
jsou kývající se patníky
v rytmu postižených alikvót

světy se točí v kruzích
kolem Schönbergových prstů
tam kde leží hrana zornic

nic nového nezačíná
snad jen netopýří písně
o štěstí

v očích mám dva horizonty
událostí

V ulicích

v náprsní kapse
nosím si víc než dost
pruhovaných významů

a kolem spletených vlasů
čtvercová gesta
křičící podloubím

v liduprázdných ulicích
jen voda stéká spárami

čert ví kam...

Jakub Koumar se narodil v roce 1984, žije a pracuje v Jihlavě.

JAN STANISLAV

Vedro

Na dveře našich končin
zaklepalo nesnesitelné vedro.
Rozehřáté písčité pláže
přilákaly mraky slunících se jedinců.
Otupělé kymácení mého těla mi naznačuje,
že už je toho trochu moc.
Potoky vlažného potu
stékají po stehnech a po rukou,
orosené čelo překrývají
zmáčené prameny vlasů.
Zarostlým psům vypadávají
vysušené růžové jazyky.
Uzavřené dopravní prostředky
zastupují funkci mikrovlnné trouby.

Kdo vymyslel ten počet oken?
Kolik lidí padne v tomhle vedru?

„Už aby se ochladilo a trochu nám
zapršelo!“

sténají nejdůrazněji ti,
kteří si ještě včera z celého srdce přáli,
aby jim ohnivě nebeské klubko
pražilo do zad.

Hodiny tikají pomalu

Zatuchlina krouží dětským pokojem
oči má zavřené
ale už nespí
pozorně naslouchá pravidelnému tlukotu
(strašné jak hodiny tikají pomalu
když je člověk nemocný)
doléhá k němu
vůně z vedlejší místnosti –
vaří otec
který očekával
že si dnes od dětí odpočine
všechno v klidu zařídí
a teď se ještě může nakazit
Zakleje

Ke stolu pak usedají společně
a oběma zajiskří v očích
jakmile kluk prohlásí
Děkuju
ti
tati

JEAN TOOMER

Ženci

Černí ženci si hlučně nabrušují kosu,
jako umíráček to v sobě nosím dosud.
Naposledy vsunou brusku za pas
a nastane řežba – jak tichý je to zápas!
Černí koně zatahují ostří do býlí,
potkan, na smrt vyděšený, zakvílí,
a už se naznak hroutí v zemský klín.
Zkrvavená kosa dál seče plevely a stín.

Večerní zpěv

Nad hladinou mého srdce měsíc stoupá,
jezera a měsíc, ohně,
unavená Cloine
pootevře ústa vánkem poupat.

Polospánek v mlze obluzuje lunu,
nad nešpory se dojíká,
Cloine zadřímá,
a i já již brzy usnu.

Cloine se choulí, jak když příliv k luně sedá,
září, celá oslnivá,
Cloine snívá,
ústy moje srdce hledá.

Portrét v Georgii

Vlasy – kaštanový
cop, jak oprátka na lynči,
Oči – klestí,
Rty – staré jizvy, nebo první puchýře,
Dech – sladké sbohem „třtině“ rozdrcené,
Její úzké tělo – bílý popel černé kůže
ohněm křtěné.

z angličtiny přeložila Yveta Shanfeldová

Jean Toomer (1894–1967), afroamerický spisovatel; výrazná postava tzv. harlemské renesance 20. a 30. let. Zajímal se o mystická a okultní učení. Nejznámějším dílem zůstává jeho surrealisticky laděná kniha *Cane* (Třtina).

DUŠAN ŠUTARÍK

Strážca

V zámku stál dom z červených tehál. Z komína neustále unikal čierny, štiplavý dym, zaplňal komnaty a dusil obyvateľov. Služky nakúkali domu do okien. Zdal sa byť prázdny, len na podlahe sa beľal vysoký cylinder.

„Stráži ho starec zmontovaný z kovu a plechu,“ zašepkala jedna z nich. To on vypúšťa z úst ten dym. Musí byť schovaný v komíne.“

Ľudia sa snažili dostať zo zámku, ale kvôli dymu nevideli ani na krok. Dvere sa podarilo nájsť len niekoľkým odvážlivcom. Mnohí ani neverili, že nejaké dvere vôbec existujú. Možno je cesta pod klobúkom. Zatiaľ sa ho nikto neodvážil nadvihnúť. Ľudia sa boja do domu vstúpiť. Každú chvíľu sa môže z tieňov vynoriť Strážca. Raz do zámku priletela striga. Našli ju, ako sedí pred domom a s úsmevom hladí stroj na kolenách.

„Vyšívá ľudské kroky,“ povedala. „Dokáže vás vyvieť zo zámku. Ak mi prinesiete klobúk, dám vám ho.“

Obyvatelia však nechceli riskovať. Rozhodli sa, že strigu radšej zabijú. Zaškrtili ju a jej telo zamurovali do stien. A po mnohých rokoch sa skutočne dostali von. Všimli si metlu opretú o stenu. Nasadli a odleteli. Dlho sa vznášali medzi oblakmi až z nich napokon ostala len maličká čierna bodka. Vzduch v zámku sa začal prečisťovať. Klobúk stále ležal na svojom mieste.

Strážca spal.

Zanedbaný kat

Leopold si cez okno ustarostene prezrel záhradku plnú krtincov. Schmatol kanvicu s vodou. Keď sa dorazil do záhrady, krtince boli preč. Leopold sklamane zaliezol do domu a postavil kanvicu na ohrievač. Po okne liezol slimák. Leopoldovi sa akosi ťažko dýchalo. Vybehol pred dom, zhlboka nasával čerstvý vzduch. Všimol si, že na komíne mu pristála jachta. Rýchlo vybehol po rebríku a vkĺzol na palubu. Všade ticho, len vietor preháňal okolo kúdoly prachu. Zišiel do podpalubia a v kapitánskej kabínke objavil obálku. List na rozlúčku. Vložil si ho do vnútorného vrečka saka a chystal sa zliezť dolu. Jachta však medzitým prilákala hlúčky zvedavcov. Deti na Leopolda ukazovali prstami a hádzali

po ňom vlasaté kamene. Zasiahla ho aj jedna snehová guľa.

„Tá voda už musí vriieť,“ pomyslel si a letel do kuchyne, zotierajúc si krv z dolnej pery. O pár minút už sedel v kresle a distingvovane usríkal. Rany ho štípali. Na okne sa črtala svetlozelená šmuha a vyzerala ako stará jazva.

ZDENĚK KRÁL

PÍŠU TI PSANÍ

Drahá
tvé oči se mi mísí s knoflíky
došly mi nitě
mám teď zapínání
kde se rozepínám.
Píšeš, že jsi nezaobalená
a já teď trávím tolik času spaním
s tvými preclíky.

Zlobíš se ve svých řádcích
rosteš prý nakřivo
špatně jsem tě vysel
a teď sklízím pometla
Barborky
dcerunky vrtohlavé
stojí mi v zástupech u dveří
a nepouští dovnitř dámské návštěvy
v noci mi šustí po staru
že prý máš podebrané klouby
a vůbec se těžko probelháváš.

Však přijed'
naše koloběžky ve staré kočárkárně jsou
pořád schopné provozu!

V TU NOC

V tu noc tě probudí praštění trámů;
ložnici zaplaví studený vzduch.
Zděšená rozhrneš závěsy:
Lod'
V jedenáctém patře?!
Flotily plachetnic na ztichlém sídlišti.
Práchnivé bitevníky v zčernalých přístavech.
Všimneš si, že stírám prach z lodní truhly?
Zeptáš se, jestli se nalodím?
Sním.
Ve tmě nasloucháš hřmění děl dole na řece.

„SEDM LET S LADISLAVEM FUKSEM“

Rozhovor s Erikem Gilkem Ptal se Martin Lukáš

Na začátku tohoto roku v edici „Tváře české literatury“ nakladatelství Host vyšla tvá monografie o Ladislavu Fuksovi *Vítěz i poražený*. Zeptám se nejprve ze široka. Jaké oblibě se dnes Fuksovy knížky těší mezi čtenáři?

Na takto formulovanou otázku se dá dost těžko odpovědět, jak sám dobře víš. Jakékoliv moje konstatování by muselo být podloženo přinejmenším statistickým průzkumem ve vybraných knihovnách, které samozřejmě k dispozici nemám, ale budiž...

Myslím, že prózy Ladislava Fukse se celkem čtou, což je samo o sobě pozitivní. Víc to platí o jeho prózách z 60. let, především o debutu *Pan Theodor Mundstock*, zatímco knihy vydané za normalizace se velké oblibě netěší. Je to škoda zejména v případě jeho opus magnum *Vévodkyně a kuchařka*, ale vzhledem k rozsahu románu a absenci vnějšího děje je to svým způsobem pochopitelné.

Mimo jiné, není náhodné, že mě v poslední době oslovilo několik mladých lidí, kteří nemají s bohemistikou nic společného, s tím, že jsou Fuksovi skalní příznivci a těší se na moji knihu.

Můžu tedy s jistým uspokojením říct, že Fuksovo jméno je zapsáno v obecném povědomí českých čtenářů i domácí literární vědy. Ovšem v 60. letech to byl skutečný fenomén, hvězda, která nadzvukovou rychlostí vylétla do literárního nebe a po jistých peripetiích se na něm udržela dodnes. Obrovské popularitě se těší Fuksovo dílo rovněž v cizině, o čemž svědčí hojné překlady jeho textů, nejedna odborná studie dokládající vysoké ocenění jeho umělecké metody a především filmové a divadelní adaptace jeho děl, s nimiž přicházejí zahraniční režiséři a dramaturgové. O kterém nedávno zemřelém českém spisovateli to můžeme prohlásit?

Jak ses jako čtenář a badatel k Fuksovi dostal? Po monografii o díle Karla Poláčka (*Poetiky a kontexty prózy Karla Poláčka*, 2005) se přesouváš k autorovi píšícímu jinak a jindy...

Možná to nebude znít tak, jak by sis přál, ale na začátku stál obyčejný grantový

úkol. Respektive nápad Pavla Janouška a jeho spolupracovníků z pražského Ústavu pro českou literaturu zpracovat monograficky desítku spisovatelů (nakonec jich bude jen šest), jejichž dílo nějak zasáhlo do 60. let a ovlivňovalo jejich atmosféru. Byl jsem osloven jako jeden z posledních, a tudíž mi byl nabídnut autor, který „zbyl“. Nebyl jsem tehdy obeznámen zdaleka se všemi texty, které Fuks napsal, a když jsem zjistil, že je to celkem patnáct rozsáhlých próz, vyčítal jsem si, že jsem si neprosadil Karla Michala. Ale nakonec jsem nelitoval, ten sedmiletý „život s Ladislavem Fuksem“ mě obohatil po mnoha stránkách.

Jaká je to práce, psát monografii o spisovatelích, která není pouhým jeho životopisem?

Dnes je to spíše výjimečný přístup v literární historii, a s tím jsme také do projektu šli. Totiž pokusit se napsat tradiční chronologickou monografii díla jednoho autora, kdy budeme moci sledovat vývoj jeho autorské poetiky. Podle mého názoru takový postup umožňuje zachytit rovněž jakýsi vnitřní příběh autorova díla, což mi přijde lákavé nejen pro mě samotného, ale především pro potenciálního čtenáře. Zároveň jsem se snažil co nejméně reflektovat Fuksovy životní peripetie, protože zvláště v jeho případě je velmi snadné podlehnout psychologickému přístupu k jeho dílu, a prostě interpretovat texty z nich samých.

Vnímáš přirozený záměr knih, jako je ta tvá, přiblížit dílo vybraného českého autora čtenářské veřejnosti jako něco potřebného, smysluplného?

Ano, vnímám záměr svých knih přesně tak. Nejsem žádný velký teoretik a neusiluji o to, abych přinesl nějaký zásadně nový, metodologicky inovativní pohled na daného autora. Prostě a jednoduše mi šlo o to přimět čtenáře, aby se konfrontovali s Fuksovými texty prostřednictvím vlastní četby, ať už poprvé či podesáté. Pomyslná nová okna ve výkladu Fuksova díla mi pomohla otevřít jednak jeho literární pozůstalost uložená v archivu na Strahově a jednak některé časopisecky publikované povídky či části rozpracovaných próz. Mimo jiné ve Fuksově fondu toho mnoho zajímavého bohužel není, prozaik svoji pozůstalost poskytl Památníku národního písemnictví ještě před smrtí a úzkostlivě dbal o to, co bude zpřístupněno veřejnosti a co naopak nenávratně zničeno.

S obdobnou důsledností údajně Fuks komponoval své příběhy, aby takřikajíc

nic, čili ani účinek svých próz, neponechal náhodě. V doslovu k novému vydání *Příběhu kriminálního rady se o tom sám zmiňuje...*

Je to tak. V jeho pozůstalosti se zachovalo několik velmi přesných rozvrhů struktury právě vznikajícího románu. Kupříkladu v osnově *Spalovače mrtvol* je akcentováno, jaký motiv či jaká postava se má v té které kapitole vyskytnout, u *Příběhu kriminálního rady*, kde fuksovská mystifikace a vyprávěcí nespolehlivost dosahuje vrcholu, je zase kladen důraz na to, co ještě nemá být čtenáři prozrazeno. Už jen tento rys Fuksova psaní, tedy neustálý ohled na (modelového) čtenáře, je alespoň v kontextu přelomu 60. a 70. let specifický. Jeho předposlední dokončená próza *Obraz Martina Blaskowitze* dává nahlédnout poměrně otevřeně do jeho tvůrčí dílny a zároveň prezentuje jisté pochybnosti o tomto způsobu psaní, kdy každá fikční entita má v románu své pevné místo a ten pak funguje jako dobře promazaný mechanismus. Na sklonku života si zkrátka Fuks uvědomoval nebezpečí své tvůrčí metody, neboť – volně parafrázováno – čtenáři, který na začátku jeho textu postřehne, že na stěně visí puška, je jasné, že se z ní bude střílet. Jedinou neznámou veličinou pak je, kdo a po kom. Tato umělecká sebereflexe pro mě opět představuje bod, který u Fukse hodnotím velmi pozitivně.

Mluvil jsi o tom, jak úspěšným prozaikem se už za života Fuks stal. Máme v současné české próze autora podobného formátu? Víím, že je ošidné vést tyto paralely, ale přece jen...

Zdá se mi, že co do úspěšnosti lze Fukse s jakýmkoliv dnešním prozaikem jen těžko srovnávat. Ten bleskový nástup, obdiv kritiky i čtenářů, úspěchy v zahraničí... Možná k tomu má blízko (včetně četných a oceňovaných překladů) Jáchym Topol. Já sám, když o Fuksovi příležitostně přednáším, pravidelně uvádím, abych posluchače trochu motivoval, že i Viewegh by mohl Fuksovi závidět tak jednoznačný úspěch a možnost stát se spisovatelem z povolání hned po debutu. To je v našich poměrech vsutku výjimečné.

Fuks na svůj suverénní nástup později trochu doplatil. Čtenáři byli zvyklí na určitý standard, a se začátkem normalizace Fuks začíná psát jinak...

Důvody autorova rozhodnutí vstoupit do modu vivendi s normalizační mocí jsou poměrně komplikované, ale pokusím se

odpovědět stručně. Za vším vidím Fuksovu „předposranost“, totiž panickou hrůzu z toho, že by se mohl komukoliv znelíbit. On v žádném případě nebyl odvážný muž činu, který by zatoužil s mocipány bojovat. To si raději nasazoval růžové brýle a rozhodl se nevidět zlo ve státě, jehož umění opakovaně reprezentoval v zahraničí. Navíc si během 60. let zvykl na určitý luxus, který podle všeho nehodlal opustit. Domnívám se, že zpočátku Fuks vůbec netušil, s jakým protivníkem si zahrává a kolik ústupků ve svém občanském i uměleckém životě bude muset učinit, aby „obstál“. Normalizační kritika přitom nikdy, a to ani v případě hodnocení největší autorovy prorežimní úlitby, jíž byla novela o mládí Julia Fučíka *Křišťálový pantoflíček* (1978), nebyla z jeho děl výslovně nadšená. Kritika si sice byla vědoma Fuksovy snahy psát na objednávku, ale pořád mu jaksi dávala najevo, že je to málo, protože on prostě mezi socrealistické autory kvůli svým předchozím textům patřit nemůže.

Pojďme k současné literatuře. Často se v článcích a recenzích objevuje názor, že současní autoři píší především o sobě, že své texty zahlcují vlastními problémy a prezentují v nich své ego. Co si o tom jako pravidelný recenzent nových prozaických titulů myslíš? Lze vůbec takto současnou tvorbu posoudit? Není osobní výpověď základem každého díla?

Jsem sice pravidelný recenzent původní domácí prózy, ale takový dojem nemám. Nebo lépe řečeno, vybírám si tituly, u nichž tuším, že nepůjde o takovou sebe prezentaci egomanství. Určitě to ovšem není záležitost většinové produkce, všimni si například, kolik autorů a hlavně autorek se dnes vrací k událostem druhé světové války, holocaustu a k sudetské tematice, ač tuto dobu sami neprožili. Jistěže do minulosti a osudů jejích obyvatel vnášejí svou autorskou intenci, ale zároveň je z toho zřejmé, že se tím od vlastní osoby distancují. Jinými slovy rozhodně ne každý dnes píše o sobě. Příkladem může být autorský vývoj Jakuby Katalpy, která se právě po takové subjektivní zpovědi s provokativním názvem *Je hlína k snědku?* přimkla spíše k obecnějšímu tragickému obrazu minulé doby, jak o tom svědčí její romány *Hořké moře* a *Němci*.

Následující otázku budu muset nejprve krátce uvést. Vždycky jsem vnímal zásadní rozdíl v tom, jak hodnotím knihy mrtvých,

prověřených autorů a jak se na druhou stranu dívám na knihy autorů žijících, jejichž literární dílo ještě nebylo uzavřeno a podléhá těkavým názorům dne, které, jak známo, hynou se zítřejším ránem. Vždycky jsem stranil těm prvním. A několikrát jsem se dokonce přistihl při myšlence, že pro mě současný autor nemůže mít takovou váhu jako ten zemřelý. Neměl jsi někdy podobný pocit?

Tak v tomto směru se rozcházíme ještě více. Tuším u tebe takovou tu vančurovskou idylizaci rekovné minulosti, onen konec starých časů, jehož optikou poměrujeme dnešní (v jakémkoliv smyslu) upadající společnost. Mně naopak mnohem víc láká vnímat a zachycovat to, co vzniká tady a teď, přitahuje mě právě ta neukončenost díla žijícího autora i nedostatek distance od současnosti, který nám brání jednoznačně vyřknout, co z polistopadové literatury přežije a co naopak zapadne. Nikdy přece nemůžeme vědět, zda právě dnes nevzniká nebo nevychází text, který bude po půlstoletí vnímán dejme tomu jako Škvoreckého *Zbabělci*. Jakkoliv jsem si vědom efemérnosti většinové literární tvorby (což ovšem platilo vždycky) a zákonitě pak i svých recenzí, nemůže mě to odradit. Ta občasná radost z objevu kvalitního uměleckého textu, a to nejednou od neznámého autora, za to stojí.

Koho jsi takto objevil naposled?

Velmi mě v posledním roce zaujal dnes téměř nevídaný žánr čistého humoristického románu *Charakter* (Host, 2012) od Jiřího Šimáčka. Soudě podle dalších kritiků, kteří knihu přivítali s nadšením, to určitě není jen „můj“ objev.

Když se vrátíme k tvému příměru, který dnešní autor či autorka podle tebe ono prověřující půlstoletí „přežije“? Jinými slovy, koho ze současných prozaiků stojí za to číst?

Myslím, že je dnes dost autorů, kteří „umějí psát“, a člověk se z četby jejich textů dokáže potěšit. Skeptické řeči o tom, že literatura už není to, co bývala dřív, zvláště v 60. letech, mě nechávají chladným. Když vezmu v potaz dnešní padesátníky a ještě mladší autory, protože ty starší (Kratochvíl, Bajaja, Hodrová, Ajvaz) už považuju za klasiku, tak v nějakém budoucím kompendiu by se kromě obligátních antipodů Topola a Viewegha a již zesnulého Balabána mohli objevit Irena Dousková a Miloš Urban, u těch mladších si soudit netroufám.

MÓNKA MESTERHÁZI

Chladné, vlhké

Chladné, vlhké povětrí, jak mléko.
A jako mléko v čaji, stejně tak
nesplývá, jen po něm plove.
Je sama nenaplněnost
jak sebe samo nedokáže pojmout,
jen bezustání dosahuje hranic
a zaplétá se do své podstaty –
Je v mlze něco vzrušujícího:
protože vždy je za ní něco jinak,
jakkoli jinak to, co bylo krajinou,
neukazuje teď její zakalené bělmo,
jen možnost, jenom prázdný papír,
a přesto právě: učiněné něco,
ba možná příliš – samo nekonečno
z běžné, zcela dostupné suroviny,
v té bílé slepotě je už už vidět –
Jen čas, ten nerozluští. Mlha
tkví v čase jako momentka,
a to jak prchá, tuší jenom
kosti, tak jako tuší vědomí,
že samo potom vystoupí z krajiny,
jako když ustal včelí bzukot,
a svět se opět složí dohromady,
jenom namísto zaslíbení zbude sen:
měkká a teplá přikrývka, zavřená víčka.

Jsi volná

Odkud se vracíš, duše, třeba tuhle noc,
kdy poděšeně hledáš známá místa,
stěnu a okna, postel bez nebes,
ani tu nepoznáváš. Vzchop se přec,
co povíš ostatním, je noc,
proč nedáš odpočinout znavenému tělu,
ty jedna tulačko, když ti to tady nepasuje,
navrhni něco smysluplnějšího, vždyť
jsi volná, zapoj se, počítá se i s tebou.

Proměnlivý povrch

Na rozvlněnou hladinu
nehybně píše znaky zlaté
pero. Chtěla bys vědět,
co tam stojí, chtíc rozumět však
nepochopíš. Není to totiž
tiskací písmo: zvlněně běží,
dávej pozor, zvolna splývá,

až složí vzory
krasopisu. Až ti poví,
co dělat, co si počít a tak dál.
Až odpoví ti na otázky.
Přivykej oči vodě, po kapkách
neslabikuj, svou žízeň utišíš
jen slovy říčních vln.

Když mě tak napadlo

Kdyby tak láska byla jako chřipka,
abych z ní mohla dát i poslednímu nuzákovi,
a přesto by jí nebylo. Nebylo by pak v světě
tolik lhostejnosti, aby dál fungoval.
Kdyby jen trochu. Chřipka je ovšem
nesobecká,
nečeká žádný revanš, neškemrá,
nevydírá (protože co je pro jednoho moc,
je pro druhého příliš), pravda je, že
nakonec i ona
pomine, a je s ní více trápení než po ní.
Chřipka je, bohužel, stejná jak láska jenom
v tom,
že ji věnuji jen těm, které mám tak ráda.

6. ledna 2008

Dva kamarádi

Dva kamarádi, básník s prozaikem, na jedné
lodi,
jeden asi tak pět až šest, a druhý
sedm až osm roků před smrtí. Co s námi bude,
kamaráde, dvě vždy tak usměvavé tváře
mlčí. Jsou příliš moudří, aby netušili,
vždyť ale nemusí už zažít ukrývání,
pronásledování,
nebudou obětmi masové vraždy,
dva fešáci si zaslouží už fešáckou
i smrt. Tak zatím sedí na palubě, mávají
a jejich ruce jako by se dotýkaly,
jeden zahleděn v dál a druhý do sebe.

Dva kamarádi. Jeden básník a jeden prozaik,
v hřejivém jasu letní oblohy. Přežili
skrývání, masové vraždy, svévoli,
dva živí, ramenatí muži, v nejlepších letech,
v hřejivém jasu červnového dne, a i když se
neusmívají, jejich tváře vypadají spokojeně.
Básník se při tom trochu předklání,
na fotce mají ramena ve stejné výši.

Nádherný střední věk. Ještě před tělesnou a jinou bezmocí a bezbranností, svobodný, krásný střední věk, dva dobří kamarádi, dvě krásné hlavy s dosud bujnou kšticí, co s námi bude, kamaráde, kamarádi!

6. února 2012

S hrůzou v očích

Tam, kde už není vůbec nic,
či tam, kde začíná už příroda,
stáli jsme za vesnicí na hřbitově,

zarámování konturami předjaří,
tak jako čtyři roky tomu,
zcela bezmocně,

nanejvýš jako svědci, rozhodně však
neschopni zabránit slepé nenávisti,
slastné zlobě –

dosud mladého dědu
do hrobu neprovázel pláč a nářek
jen hořké ticho.

Jako se střílelo už tolikrát
na nevinné, na otce, na děti,
a nic se nestalo,

i jeho tělo právě pochopilo,
že není svědomí a právo, jen barva kůže,
a tak se vzdalo –

beze slova jsme stáli s hrůzou v očích
a padající hroudy hlíny přerývaly
zajímavý křik ptáků,

po nekonečném jarním nebi
ve spořádaných hejnech přilétaly
divoké husy.

8.–9. března 2013

Z maďarštiny přeložil Tomáš Vašut

aluze.cz

revue pro literaturu, filozofii a jiné

<http://aluze.cz>

JIŘÍ ČERVENKA

Na Dušičky

Đábel obchází kolem a cloumá
holými stromy. Marně bije zvon do mlhy,
marně se lesknou střechy a krámy rozvírají
veřeje jak motýli křídla. Od hřbitova nám
vychází vstříc podivný průvod. Je slyšet hlasy,
prastarý chorál zní. Pekelní fámulové roztápějí
kotle hrobů a míchají smrdutou břečku.
Zlatavý mok prýští ze všech děr,
proudí potoky, rozlévá se do žil a proniká
do nejvzdálenějších pórů. Na náměstí kašna
osiřela. Za okny v třaslavém přísvitu
sinalé tváře.

Celou noc

Do nočního svistotu aut
zpěv cikády: trrr-c, trrr-c.
Šumění kašny v parku
přehlušené cinkotem lahví
v bednách skládaných před
hospodou.

x x x

Ráno papoušek v naší zahradě.
Sytá modř a červeň mezi keři
bezu a rybízu tak nečekaná,
jako by tam stanula nahá Katharine
Hepburnová nebo celý prapor
námořní pěchoty před útokem
na Mindanao.

V Dalešicích

Celý den pěšky. Odlesk mé plešky
ve rmutných vodách Jihlavy.
Bloudění lesem. Jsem tam, kde nejsem.
Svatý Jan. Ale bez hlavy.

Sen se mi nezdál. Vítězslav Nezval
a jeho imaginace.
Na věži čtyři. Pán v plášti míří
do restaurace.

Pivo a klobás. Zprávy jsem propás.
Na tácku sůl a pepřenka.

Měsíc jak ještě. Tma prsty deště.
Sklenná pláštěnka.

x x x

Bláhoví básníci v ústraní,
pavoučci lapeni do svých sítí,
nikým nehledaní a nikým nezvaní,
ztišení, v skulinách bytí skrytí.

V samotu básníci vehnaní,
slova již nikdy nenapsaná,
až sem zní z dálky klekání,
komu to zvoní hrana?

Prokletí básníci zklamání,
že ani smrt je nedojímá,
tvé gesto už sotva zachrání
svět, jenž nám mizí před očima.

Úžasní básníci všestranní,
milácci božské lobby,
úspěchu mastmi mazaní,
smuteční svědkové doby.

PETR MEZIHORÁK

Doteky

dotek

částečná nahota lomu vzrušuje
sto let tu lámali vápenec na výrobu
cementu ze kterého se
míchal beton pro město
měkkost tkání
chtěl bych ho obejmout
svlékám se

volání

řeka opuštěná v zimní oranici
přetátá železničním mostem
ztuhla ve zvonovinu (i s rybami)

její odlitek jsem vyzvedl na břeh
a procházel se fragmentem koryta
očichával hladké bláto dna
osahával kameny
zalil krajinu jejím voláním

vnitrodvůr

srazily se v nás hlasy nízko letících vlaštovek
zvláštní druh ticha
zlo a dobro
nejsou olej a voda

poslouchat srdce

poslouchat srdce
dýchat
přes prso

tramvaje rozváží
poslední světlo

kolmost

ve výdejně e-shopu
mikroskopické násilí
dýcháme ho jak háky a prsteny prachu

nové dny

otlačeniny
od hodinek
hrany stolu
přeloženého prostěradla
okamžiky explodují ještě na těle

Petr Mezihorák (1985). Žije v Brně. Publikoval v Aluzi, Hostu nebo H_aluzi.

OTÁZKA K ZAMYŠLENÍ

K dostání je pátá kniha básníka a publicisty Jana Gabriela *Rozházení chodci* (Dyb-buk, 2013). Tak jsem se na sbírku těšila, až to dopadlo tak, jak to už někdy dopadá, když se na něco těšíte.

I tak některé skutečnosti za zmínku stojí: Znovu se mi jeví surrealistická břešknost a flexibilitnost jako jedna z nejpřesnějších možností, jak vystihnout obraz současného Česka. Úder-nost společně s vysmívavou ironií i jasným popisem – když lež v podobě fantazie a imaginace je vlastně nejkrutější pravdou: „Zmuchlané nadávky v šeru pokoje / (...) // S křídly se dnes už nikde neobsluhuje / Jsou to prášky proti

*bolení hlavy / Kdekdo předstírá svůj konec /
I krize má jen monotónní barvu šrotu // Chceš
se přestěhovat ze Smíchova do Dejvic / Jakoby
neexistovaly i jiné možnosti“ (s. 9)*

Stejně tak Gabriel dokáže zironizovat současně velmi populární egocentrismus, kdy středobodem zájmu je vlastní osoba, a české stěžování si na vše – všudypřítomné kňourání: „Proč ze všech lidí zrovna já musím dnes do práce“ (s. 36)

A oproti tomu dokáže básník postavit do kontrastu odcizení a neosobnost a zhmotnit je: „Místo jídel je dnes móda si objednávat pouze čísla / Žádné Tagliatelle al ragú ale číslo osmnáct / Žádný doprovod ale jen zátiší poskládané ze špendlíků“ (s. 24) Někdy stačí pouhý jeden verš: „Co věta to reklama na počasí“ (s. 74) A od odcizení krátkou cestou k samotě: „Stále si tě budu přemísťovat jako láhev červeného vína / Mezi špatně spočítanými prsty za nimiž je už poledne / Neznámé pihy známá strašidla / Konzervy plné vykání // Co letí nízko nad zemí připomíná oprýskané zdi Smíchova / Příští omyly jsou jako vysněná zvířata / Nevěští nic dobrého / Stačilo málo a rozhodli jsme se ztloustnout // Otáčím list po listu / Jen proto že tvá postel je stále bez vrásek“ (s. 25)

Toliko toho lepšího. Citovala jsem toho dost, ale hledala-li bych něco, co bych s chutí chtěla citovat dál, byla by to překvapivě fuška.

Surrealistická rozpínavost je v Gabriellových textech dekorována reáliemi – jmény a názvy míst, které jako by nabývaly na důležitosti, na zvučnosti, ale vlastně, i přes všechnu úctu, kterou k autorovi i nakladateli chovám, tahle sbírka není ničím výjimečným. I ony „surrealistické“ tendence, jakkoliv se to může zdát hloupé, je třeba zde napadnout. Volba netradičních spojení slov se mi mnohdy jeví prvoplánová. (A máme-li v české poezii tolik vynikajících surrealistických básníků, nemůžu před tím zavřít oči.) I když naleznu několik impresivních veršů, majících silnou obrazotvornou povahu, zejména jsou-li ruku v ruce s přírodními motivy, obžvlé bizarní krajiny, i tak je to pořád málo...

Kromě nich hrají i jinde prim místa, ale jinak. Sbírkou, které se netají tím, že jsou zčásti záznamem vzpomínek z míst – povětšinou zahraničních, mají nejen v české poezii vybudovanou tradici. Ne vždy se však podaří atmosféru jiných kultur zaznamenat. Pro mě jsou *Rozházení chodci* sbírkou, která není schopná

předat energii. A tak to jsou jen slova – což nestačí. Z této knihy mi nic nezůstává v paměti. I výběr a pořadí (pojmenujme si to třeba: bez ladu a skladu) básní jsou pro mě záhadou.

„Některé obrazy se nemají prodávat“ zní verš ze *Zimní aukce* (s. 64). A básně?

Michèle Baladránová

Jan Gabriel: *Rozházení chodci*. Dybbuk, Praha 2013.

VIDÍ HO VŠICHNI, ALE VNÍMÁ JEN MÁLOKDO. CO JE TO?

Mohlo by se zdát, že druhé prozaické dílo Jana Němce je rozsahem bezmála pěti set stran klasickou biografií. Čtenář zbystří již u podtitulu *Román o fotografovi Františku Drtikolovi*, který sám autor v poznámce na konci knihy nazývá pochybnou výhodou, poukazuje na to, že fikce se prolíná s interpretacemi a skutečnostmi na základě jeho vlastní odpovědnosti. *Dějiny světla* tedy rozhodně neupadají do fádni polohy přetížené faktografickými informacemi.

Autor toho dosahuje hned několika prostředky. Za nejnápadnější z nich lze považovat zvolený způsob vyprávění, du-formu. „*V puse se ti uvolňuje poslední mléčný zub, už od rána si nemůžeš pomoci, abys pod něj pořád nezajížděl špičkou jazyka, jako když se ryba snaží dostat pod kámen na říčním dně. Na jedné straně se ti už podařilo odchlípnout zub z dásně, cítíš svou krev a saješ ji promísenou se slinami.*“ (s. 16) Neobvyklý narativní postup čtenáři umožňuje, aby zároveň vnímal jak sugestivní sebeoslovování hlavní postavy, tak hlas vypravěče v pozadí. Postup udržuje čtenáře v napětí pramenícím z rozporu mezi užitou formou kontaktního „ty“ při referenci „on“.

Příběh není podán výlučně jen v druhé osobě. Intermezzo překlenující dobu první světové války tvoří autentické deníkové zápisky a dopisy z fotografova pobytu ve výcvikovém pracovišti v hodnosti četaře. Kapitoly uvádějící do děje ženy, které poznamenaly jeho život, jsou napsány v er-formě. Střídání různých způsobů narace odpovídá střídání jednotlivých pasáží příběhu a zejména podtrhuje psychický vývoj postavy Drtikola. Tato vyprávěcí pestrost se též výrazně podílí na spěšném tempu, jímž se odvíjí značná část příběhu.

Vlak životního osudu známé osobnosti sviští bez zastavení ze stanice dětství, přes vzdělání, úspěšná a nepříznivá období, milostné zkušenosti a profesní růst, jede téměř bez přibrzdění, vyjma již zmíněných deníků z války, po jejichž opatrném projetí opět dochází k akceleraci. Dráhu od počátku čím dál častěji lemují návěsti značící zálibu v osamoceném rozjímání: „*Na hanbě býváš často a rád. Bílá zeď, na ní zaschlé tahy štětky a nerovnosti, malé vřidky s černými tůpkami, o kousek výš vlaje jemná pavučinka... Můžeš být beztrestně duchem nepřítomný a sledovat, jak se světlo neznatelně posouvá po stěně.*“ (s. 61) Signalizováno bývá také vědomí údělu rozervaného umělce: „*Pro umění jsem hotov podstoupit vše i vše opustit... Nenarodil jsem se proto, aby mě žena milovala, a rovněž: na celém světě nenajde se žena, která by chtěla se mnou sdílet můj osud.*“ (s. 274–5) Zjevná je pak touha po obratu do sebe: „*Všechno se poslední dobou děje rychleji, než to stačíš zpracovávat, jedna událost střídá druhou. Za války tomu bylo opačně, rutinu a nedostatky vnějších vjemů vynahrazovaly ty vnitřní. A právě ten niterný svět ti teď čím dál bolestněji chybí...*“ (s. 322) Právě takové chvíle lyrického nádechu přestavují výhybku do zastávky mystika. V ní *Dějiny světla*, nutno podotknout, že mírně na škodu, setrvají, to je konečná.

Okultní pasáže natolik kontrastují s nastaveným tokem vyprávění, že když už jsme se nechali rozlačnit jeho svižností, přichází najednou nezájem a znuděnost, byť se jedná o zásadní existencionální přelom protagonisty, k němuž příběh tak či onak směřuje. Drtikolova duchovní praxe není neznámá a pozornému čtenáři zajisté neujde průběžné zasívání semínek do transcendentální půdy především ve spojitosti s hrdinovým vztahem ke světlu.

Světelně, možná raději obecně vizuálně, prostupuje celý román. Motiv světla představuje dynamickou entitu, jejíž síla spočívá v moci poutat na sebe vše živé. Fascinace a adorace vychází z podivu nad samozřejmostí, s jakou tuto schopnost lidé přijímají. Světlo se prodírá, dopadá, proměňuje, kreslí, zatajuje, dotýká... a funguje jako vnější i vnitřní předpoklad fotografické tvorby. Čtenář se stává svědkem samotného výběru objektu, zaostřování, momentu pořízení snímku a následných postupů v černé komoře. Do těchto popisů se promítá širší kulturně-historický

kontext – technologický pokrok, modernizace vybavení i vlivy uměleckých směrů od secese po avantgardu.

Dějiny světla nezabředávají do nánosu sentimentalit, poskytují sondu do společnosti rámcovanou existencí umělce v celé jeho rozporuplnosti. Nápadité zpracování Drtikolova portrétu lze jen ocenit.

Adéla Hazuchová

Jan Němec: *Dějiny světla*. Host, Brno 2013.

SNŮŠKA TMY

Václav Daněk (nar. 1929), renomovaný překladatel zejména ruské poezie, debutoval jako básník v téměř padesáti letech sbírkou *Jak jsme lili zvon* (1978). V závěru roku 2012 vydal již jedenáctou sbírku poezie (počítáme-li i výbor *Sestup z hory*), nazvanou *Blíženko Noc*.

Za nocí podle svých slov autor napsal všechny své texty. Noc je nicméně nejen blíženkou, ale v jedné skladbě s ní básník dokonce vstupuje do konfliktu: „*ostřelovačko / životodárkyně zrádkyně smrtonoško / po lesích oborách proslulá pytláčko / a pokrývačko všech nejobludnějších hříchů (...) ty nejsi predátor jen nesnesitelná / snůška tmy prolezlá mou samotou a žalem*“.

Sbírka sestávající ze 72 básní (nečleněných do žádných oddílů) se otevírá několika texty s motivem noci. Postupně se s nocí pojí dávné, chronologicky řazené vzpomínky či texty v dané době vzniklé (!): čas po Mnichovu („*raneček bez hraček / jen skautská dýka v něm / a konec dětství*“), protektorát, poúnorová léta, 50. léta, nečas a studená válka („*a někdo zas už někam vpad*“), rok 1989 a téma svobody (přířuk: „*svobodo lásko / tak už to prasklo / vínko skoč do žil / člověk se dožil*“, „*svoboda má dudlíka z nás vylíhli se starci*“), svobody tolik vysněné, svobody, která nicméně bohužel trpí řadou nemocí. Dostáváme se tak až k současnosti, k reflexím – ovšem bez překvapení – společenského klimatu a vývoje společnosti.

co bys ještě chtěl: „*(...) vědět jak se jmenuju / rozdávat a nebrat / zůstat na nohou / umřít včas*“ V osobní rovině je sbírka vyznáním, ohlédnutím, jistou bilancí. Podstatnými se jeví témata samoty a stárnutí („*do pokoje rozlívá se uplynulý život*“). A láska, konstantní Daňkovo téma. Dokonce v básni *smysl života* čteme, že

tím (jediným) smyslem je – milovat. V textech se opakovaně zrcadlí ztráta milované ženy Ludmily Duškové, překladatelky z ruštiny a dlouholeté redaktorky Odeonu: „já kdo o celou tvou bytost opíral se“, „odešla (...) smrt / krásných citoslovců“. Toto téma ostatně přináší do sbírky nejsilnější momenty. „kulatá šachovnice / nonsens na nebi (...) ona však spí / po operaci do života spí / a kašle na imaginaci / na lunu v úplňku / mřížovým oknem vyšachovanou“

V závěru sbírky se objevují sny, zpověď („bejvával jsem skokan / teď jsou ze mě brány / s jedním starým volem na zoraném poli / mizernej dech zastavuje kroky / vláčím sotva sebe / co mám dělat marienko // svatá panna mlčí“), na konec je umístěn epitaf.

Daněk je z rodu poučených básníků. Jeho poezii psanou bez interpunkce minuskulemi zdobí apartní technika a kultivovanost. Jednou z charakteristik sbírky je prezentovaná široká škála forem, z nichž s mnohými Daněk již dříve soustavněji pracoval. Hojněji jsou zastoupeny haiku a tanka, dále se objevuje několik sonetů a kaligramů, akrostich, balada, blues či gazel. Na ploše jednotlivých textů se ale bohužel častěji setkáme s kvalitním řemeslem než s Poesií.

Vedle široké škály forem čtenáři básník nabízí také poměrně širokou škálu témat. Pohříchu se ale někdy jedná až o jakási cvičení na dané téma (například série básní v závěru knihy: *co je poezie, co je stesk po tobě, co je život* [„zázrak jímž prorůstá svízele“], *a co je člověk, co je nezávislost*). Daněk tematizuje i čekání na báseň či příchod básně. Je zřetelné, že poezie a psaní poezie jsou pro Daňka věci podstatné, ale síly (mízy) v jeho textech není tolik. Někdy se vyjadřuje příliš komplikovaně a šroubovaně, z některých básní chladně trčí konstrukty, z jiných dutě a prázdně zní patos.

Blíženka Noc přináší také řádku marginálií, drobností (až říkankový text *tropický přípitek*), nápadů (například texty vzniklé skládáním novinových titulků), ale také banalit. Osvěžením je občasný humorný nadhled či sebeironie. Zaujmu také s chutí kuté neologismy: „Cesto do neznámic“, „vypadal jak vyjevín“, „co ti dám / k neuvěřitelnám“, „ještě se mě drží / odjížděný pohled / vylekaných očí / na rozdrženou“ atd.

Nová sbírka Václava Daňka neurazí. Ale bohužel ani příliš nenadchne.

Petr Odehnal

Václav Daněk: *Blíženka Noc* (Jiří Tomáš – nakladatelství Akropolis, Praha 2012)

